

Özet

Bu makalede kadının siyasal alana katılımının cinsiyet eşitliği ve adalet perspektifinden değerlendirmesi yapılmıştır. Kadının siyasal alandaki etkinliğine ve bu alanda karşılaştığı sorunlara değinmeden evvel, konuyu bir bütün içerisinde ele almak bakımından “toplumsal cinsiyet” kavramına değinilerek toplumdaki cinsiyet rollerinin oluşum süreçleri göz önünde bulundurulmuş ve bu kavramın toplumsal düzlemde meydana getirdiği iş bölümü üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda öncelikli olarak toplumsal cinsiyet kavramına vurgu yapmak, kamusal alanda kadının eşitsiz ve adaletsiz muameleye maruz kalmasına neden olan dinamikleri gözler önüne sermek adına önem teşkil etmektedir. Zira kadınların toplumsal hayatın hemen hemen her alanında ikincil pozisyonda olmaları durumu, siyasal alan içerisinde, özellikle niceliksel bakımdan yetersiz temsil edilmeleri sonucunu da beraberinde getirmiştir. Makalede son olarak, kadınların siyasi alana katılımları çerçevesinde adalet kavramına değinilmiş ve “toplumsal cinsiyet eşitliği” ile “toplumsal cinsiyet adaleti” kavramları arasındaki nüans açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Toplumsal Cinsiyet Adaleti, Siyaset, Kadının Siyasete Katılımı.

Abstract

In this article, participation of women in political life is evaluated out of the concepts of equality and gender justice. Before mentioning the effectiveness of women and the problems that women face in political area, the concept of gender and formation process of gender roles in the society are mentioned in order to deal with the subject as a whole. What kind of division of labour that this concept constitutes in the society is also mentioned. In this context, emphasizing the concept of gender first is much important in order to capture the dynamics that cause women transact unequal and unjust treatment. Because women's secondary position in any areas of social life also brings along the result of inadequate representation in political area. Lastly, in context of political participation of women, the concept of justice is mentioned and the difference between the concepts of "equality" and "justice" is tried to be explained.

Keywords: Gender, Woman, Gender Equality, Gender Justice, Politics, Participation of Women in Politics.

Giriş

Toplumsal hayat içerisinde kadın ve erkeğin neden farklı roller ve statüler edindiği, günümüze kadar sürekli tartışılan ve güncelliğini koruyan konular arasında yer almıştır. Bu bağlamda oluşturulan eşitlik kavramı, bu iki cinsiyet arasında farklılık gözetilmemesi gerektiğini ifade ederek, kadın ve erkeğin gerek toplumsal gerekse özel yaşantıda herhangi bir ayrıma tabi tutulmadan eşit muamele görmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Fakat eşitlik kavramı bu konudaki mevcut durumu gerektiği gibi açıklayamamakta ve kadın ile erkeğin yaratılış özellikleri itibarıyla farklı oldukları gerçeğini göz ardı etmektedir. Oysa kadın ve erkeğin hayata bakışı ve bu çerçevede beklenti ve güçleri de birbirinden farklıdır. Bu makalede, iki cinsiyetin her açıdan aynı olduğunu vurgulamak üzere ortaya çıkmış olan toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının eleştirisi yapılmış ve bu bağlamda oluşturulan toplumsal cinsiyet adaleti kavramının, eşitliği de içine alacak şekilde geniş bir kavram olarak ortaya çıkışına değinilmiştir. Bu bağlamda öncelikli olarak kadın ve erkeğin toplum içerisindeki rollerini doğuştan değil, içine doğduğu toplum vasıtasıyla kazandığını vurgulayan toplumsal cinsiyet kavramına değinilmiştir. Daha sonra makalenin esas konusu olan kadının siyasal alana katılımı ve bu alana katılımında engel teşkil eden faktörlere değinilmiş ve son olarak bu alanda Türkiye'deki mevcut durum aktararak Türkiye'deki durumun Avrupa ülkeleri ile karşılaştırması yapılmıştır. Kadının siyasal alana katılımı konusunu irdelerken eşitlik ve adalet kavramları referans olarak kullanılmış ve eşitsizlik çerçevesinde ortaya çıkan mevcut durumun, eşitlik üstü adaletli ve hakkaniyetli bir biçimde yeniden yapılandırılması gerektiği argümanı ön plana çıkarılmıştır.

Toplumsal Cinsiyet Roller

Kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar ve bu farklılıklar sonucu ortaya çıktığı varsayılan toplumsal roller konusunda yüzyıllar boyunca birçok farklı söylem geliştirilmiş ve bu bağlamda biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramları

arasında bir ayrım yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı, özellikle 1980'lerden itibaren feminist tarihçiler tarafından "kadın" kategorisi yerine kullanılmaya başlanmıştır (Berktaş, 2012: 29). Toplumsal cinsiyet kavramını sosyoloji literatürüne kazandıran Ann Oakley'e göre "toplumsal cinsiyet", toplumsal açıdan erkeklik ile kadınlık arasındaki eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır. Fakat bu terimin kapsamı, ilk ortaya çıktığı andan beri, yalnızca bireysel kimliği ve kişiliği değil, sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel kalıpları ve stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsiyet farklılığına dayalı olarak ortaya çıkan iş bölümünü içine alacak kadar genişlemiştir (Marshall, 1999: 98). Seküler düzlemde yapılan tüm bu açıklamalar, Türkiye gibi nüfusunun % 99'u Müslüman olan bir ülkede İslam'ın kadına ve erkeğe yüklediği gerçek rollerden bağımsız, Batı kültürlerinin ortaya koyduğu oryantalist bakış açısı ile kavramsallaştırılmıştır.

Kadın ve erkek arasında toplumsal düzlemde ortaya çıkmış olan ilişkiler bütünü ve iş bölümü, özelliği bakımından ataerkil sistem şeklinde nitelendirilmektedir. Ataerkil sistemde toplum içerisinde erkekler kadınlara oranla daha baskın bir konumda bulunmaktadır. Bu sistem erkek egemenliğine dayalı olup kadınların toplum içerisinde ikinci planda kalmalarına sebep olmakta ve kendilerini gerçekleştirmelerinin önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Psikanalist Nancy Chodorow kadınların ve erkeklerin farklı kişiliklerde olması ve toplumda farklı statüler edinmesini, evrensel aile yapısının özellikleriyle açıklamaktadır. Klasik aile yapısına göre çocukları büyüten kişi annedir ve baba çalıştığı için genellikle evin dışındadır. Sosyalleşme sürecinde kız çocuk anneye özdeşleşmesi gerektiği ve anneyi daima yanında bulduğu için soyut düşünce yerine somut düşünmeyi öğrenmekte, erkek çocuk ise babayla özdeşleşmesi gerekirken özdeşim nesnesi olan baba ev dışında olduğundan dolayı (çalışması nedeniyle) soyut düşünmeyi öğrenmektedir. Bunun sonucunda da erkekler kadınlara oranla daha baskın kişilikler elde etmekte, toplumdaki cinsiyet rolleri ve statüler de buna göre belirlenmektedir. Görüldüğü gibi bireylerin biyolojik özellikleri, daha küçük yaşlardan itibaren toplum içerisindeki konumlarını belirlemede ve dünyaya gelen her bireyle birlikte bu döngü devam etmektedir (Chodorow, 1999: 11). Diğer bir ifadeyle, kadın ve erkeğin toplum içerisinde farklı roller edinmeleri, farklı yaratılış özelliklerine sahip olmaları ile açıklanmaktadır. Bu özelliklerin ise öncelikli olarak toplumda çekirdek kurum niteliğinde bulunan aile içerisinde pekiştirildiği ve toplumsal hayatta da bu yönde işlevsellik kazandığı ifade edilmektedir.

Kadınların doğuştan gelen özelliklerinin bir dezavantaj gibi kullanılarak toplum içerisinde ikincil pozisyona itilmelerinin sonucu olarak ortaya çıkmış olan toplumsal cinsiyet rolleri konusunda, sosyal bilimler literatüründe oldukça kapsamlı

çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan çoğu feminist hareketin doğuşuna ve süreç içerisindeki gelişimine odaklanmış, kadınların bu bağlamda elde ettiği hak ve özgürlükler çerçevesinde elde ettikleri kazanımlar daima ön planda olmuştur. Bu makale kapsamında biz, kadınların siyasal alana ve karar alma mekanizmalarına katılımları konusundaki mevcut duruma, kadınların bu alana katılmalarının önünde engel teşkil eden durumlara ve bu alanda atılabilecek somut adımların neler olduğuna değineceğiz. Bu bağlamda kadın ve siyaset ilişkisi, seçmen kadın ve seçilen kadın argümanları üzerinden ele alınacaktır.

Kadın ve Siyaset İlişkisi

Geçmişten günümüze kadınlar, toplumda erkeklerle eşit ve adil haklara sahip olmak ve seslerini duyurabilmek adına birçok girişimde bulunmuşlardır. Kadınların bu hareketi modernleşme süreciyle eş zamanlı değerlendirilerek 18. yüzyıla kadar götürülebilir. Nitekim modernleşmenin tarihsel olarak 18. yüzyılda başladığını kabul edersek, bu tarihten itibaren temel hakları için mücadele eden kadınlar, 20. yüzyıl ile birlikte liberal bir söylem geliştirmiş ve toplumda kadın-erkek eşitliği kavramı bu dönemden itibaren görünür hale gelmiştir (Demir, 1997: 47). Kadınlar liberalizm söylemiyle kamusal alanda, daha özel bir ifadeyle eğitim, ekonomi, siyasal ve hukuki alanda eşitlik talep etmenin yanı sıra özel alanın da yeniden düzenlenmesi talebinde bulunmuşlardır. Kadınların siyasal alana katılım konusunda hak talep etmeleri ise öncelikle oy kullanma hakkına sahip olma talepleri etrafında şekillenmiştir; çünkü o dönemlerde, günümüzde ileri demokrasi düzeyine sahip olan Avrupa ülkelerinde dahi oy kullanma, yalnızca erkeklere münhasır bir hak olarak görülmektedir (Hoodfar ve Tajali, 2011: 6). Sonraki bölümlerde daha detaylı anlatılacak olmakla birlikte, laik ve seküler olması bakımından birçok Avrupa ülkesinin önünde duran Fransa ve İngiltere dahi kadına seçme ve seçilme hakkını İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra vermiştir.

Modern toplumlardaki kamusal alan ve özel alan ayrımı, kadın erkek arasında toplumsal düzeyde karşımıza çıkan ayrımcılığın en temel ilkesidir. Bu ilke sonucunda kadın ev içine "hapsedilmiş" ve kamusal alandaki her türlü faaliyet erkek inisiyatifine bırakılmıştır. Süregelen bu durumla birlikte kamusal alanda faaliyet göstermek isteyen kadınlar çalışma koşulları ve alınan maaş gibi konularda birtakım sıkıntılar yaşamışlar ve yaşamaya devam etmektedirler. Modernleşmenin kadını özgürleştirdiği argümanı kısmen geçerli olsa da, geleneksel ev içi-ev dışı kavramları, modern dönemde kamusal ve özel alan şeklinde karşımıza çıkmakta, kadınların geleneksel iş bölümüne karşı verdikleri mücadele, günümüzde farklı adlandırmalar ile devam etmektedir.

Kadınların siyasetle olan ilişki biçimleri, esasen iki argüman üzerinden yürütülmektedir. Bunlardan birincisi seçmen konumunda bulunan kadın ve siyaset ilişkisi, ikincisi ise seçilen kadın ve siyaset ilişkisi şeklinde nitelendirilebilir.

Kadınların siyasetle olan ilişkileri seçmen kadınlar üzerinden değerlendirildiğinde, seçmen kadınların siyasete çok fazla ilgi duymadıkları görülmektedir. Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) tarafından yapılan bir araştırma kapsamında kadınlara yöneltilen “Siyasetle ve siyasi konularla hangi düzeyde ilgileniyorsunuz?” sorusuna “Hiç ilgilenmiyorum” cevabını veren kadınların oranı % 39,7 ve “Pek ilgilenmiyorum” cevabını veren kadınların oranı ise % 23,4’tür. Bu iki oran birlikte değerlendirildiğinde ise karşımıza % 63,1 gibi azımsanmayacak bir oran çıkmaktadır. Yine aynı araştırma kapsamında sorulan “Size her tür imkân sağlansa, bir partiden milletvekili adayı olur musunuz?” sorusuna ise “Hayır, aday olmam” cevabını veren kadınların oranı % 58,6’dır (Çaha, Aydın ve Çaha, 2014: 257-259). Bununla birlikte seçmen kadınların oy kullanırken adayların cinsiyetini değil, parti ideolojisini ve seçilen adayların parlamentoda ne tür işler başaracağını esas alan rasyonel bir seçim yaptıkları gözlenmektedir. Örneğin yine araştırma kapsamında sorulan “Gelecek seçimde sırf kadın olduğu için bir adaya oy verir misiniz?” sorusuna kadınlar % 53,6 oranında “Hayır, oy vermem” yanıtını vermişlerdir. Buradan anlaşılacağı üzere, bir adayı tercih etme durumu söz konusu olduğunda cinsiyetçi kalıplar arka planda kalmaktadır (Çaha, Aydın ve Çaha, 2014: 259).

Kadınların siyasetle olan ilişkisi, parlamentoya seçilen kadınlar üzerinden değerlendirildiğinde ise, bu alana aktif katılan kadın sayısının yine oldukça az olduğu görülmektedir. Bu durumun çeşitli toplumlar nezdinde birçok farklı nedeninin olduğu bilinmektedir, fakat hemen hemen tüm toplumlarda geçerli kabul edilen ve kadınların siyasal alana katılımının önündeki bariyerler olarak ifade edilen birçok neden sıralanabilir.

Kadının Siyasal Alana Katılımının Önündeki Bariyerler

Türkiye’de ve diğer pek çok ülkede, kadının siyasal yaşama aktif katılımını büyük oranlarda engelleyen çeşitli toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal nedenler mevcuttur. Şüphesiz ki bunların başında geleneksel aile ilişkilerinden kaynaklanan faktörler gelmektedir. Kadınların siyasal alana aktif katılımının önündeki bariyerlerin başında, kadınların kamusal alana yetersiz katılımının bir sonucu olarak yeterli ekonomik kaynağa sahip olmamaları ile eğitim fırsatlarından gerektiği gibi yararlanamamaları gelmektedir. Bununla birlikte, toplumlarda politikanın erkek

işi olduğu yönündeki yaygın inanış, siyasetin güç odaklı erkek egemen yapıya sahip olduğuna işaret etmekte ve bu alanı ataerkil bir karaktere büründürmektedir. Ayrıca siyasal düzenin işleyiş biçimi, yani siyasi parti programlarının kadın katılımını destekleyici olup olmaması, yasal düzenlemelerdeki eksiklikler¹ ve zaman kısıtlılığı şeklinde de ifade edebileceğimiz kadınların ev ve aile ile ilgili sorumlulukları nedeniyle kamusal, dolayısı ile de toplumsal hayata katılım gösterememesi (Participation of Women in Political Life, 1999: 45) de bu durumun nedenleri arasında sayılabilir.

Kadınların siyasal alana katılım göstermelerinde, yaşanılan mekân ve önceki paragrafta bahsedildiği gibi eğitim düzeyi gibi faktörler de etkili olabilmektedir. Özellikle kırsal kesimde, düşük öğrenim düzeyine sahip kadınlar üzerinde eşlerin, babaların, erkek kardeşlerin ve hatta oğulların politik baskıları devam etmekte, kadınların politikaya aktif katılımını teşvik etmek bir yana oy kullanma hakları dahi engellenebilmektedir (Doğramacı, 1997: 141). Her ne kadar bu durumun değiştiği söylene de, aslında toplumsal hayatı töre, örf ve adetlerin şekillendirdiği daha kapalı toplumlarda, bu eğilimin devam ettiği gözlenmektedir.

Bunların dışında, kadınların siyasal alanda nicelik bakımından yetersiz olmaları, kadınların siyasete çok fazla ilgi duymaması ile de ilişkilendirilmektedir (Demir, 2015: 22). Yine "Değişen Türkiye'de Kadın" araştırması kapsamında katılımcılara sorulan "Şu anda herhangi bir vakıf, dernek, parti ya da meslek örgütüne üye misiniz?" sorusuna katılımcıların % 91,2'si "Hayır, üye değilim" cevabını vermişlerdir (Çaha, Aydın ve Çaha, 2014: 251).

Kadınların bu alana hangi sebeplerden ötürü ilgisiz olduğu da, ayrıca üzerinde durulması gereken bir meseledir. Esasen bu sebeplerin başında, cinsiyetler arası ataerkil ilişkiler gelmektedir. Daha açık ifade etmek gerekirse, toplumsal olarak oluşturulmuş olan iş bölümü, kamusal alandaki hemen hemen her alanı erkek egemenliğine bırakmış, bunun bir neticesi olarak da kadınların yalnızca belli mesleklerde istihdam edilmeleri gerektiği görüşü ortaya çıkmıştır. Örneğin, zabıta memurluğu toplum tarafından bir erkek mesleği olarak görülmektedir. Fakat İslamiyet'in halifelik döneminde Şifa Hatun, Hz. Ömer tarafından bir zabıta memuru olarak atanmıştır. Buradan çıkarılabilecek sonuç ise, aslında kadın ve erkek arasındaki iş bölümünün, toplumu şekillendirme noktasında güçlü bir olgu olan dinden bağımsız, kültürel ve fiziksel üstünlükleri dikkate alan erkek egemen bir biçimde oluşturulmuş olduğudur.

1 <http://haber.star.com.tr/acikgorus/siyasete-kadin-eli-gerek/haber-1021883>

Bilindiği gibi siyaset de erkek egemenliğinin oldukça görünür olduğu bir alan olması nedeniyle kapılarını kadınlara kapatmıştır ve bu alana girebilmeyi başarmış olan kadınlara da kendi eril zihniyetini aşlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla da kadınlar siyasi alana girme konusunda bir güvensizlik yaşamakta, girebildikleri takdirde ne şekilde davranmaları gerektiği konusunda birtakım tereddütler içerisine girmektedir. Bir araştırmada kadın vekillerle yapılan görüşmeler kapsamında, parlamenter sistemde yaşadıkları problemleri dile getirmeleri istendiğinde vekillerden birinin “Siyasete girerken ve onun devamında kadınları zor bir süreç bekler. Yani bir kere erkeklerin hâkim olduğu bir dünyaya, siz yeni bir kapı açıyorsunuz. Birileri o koltuklara daha önce yerleşmiş, siz diyorsunuz ki o koltuğu boşaltın, yerinize biz oturacağız. Tabii bunu kabullendirmek, erkeğin hâkim olduğu bir dünyada çok zor (CHP/B.I.)” şeklindeki ifadeleri, bu duruma somut bir örnek teşkil etmektedir (Çakır, 2013: 228).

Siyasal alana katılım seçmen kadınlar üzerinden değerlendirildiğinde, KADEM tarafından yapılan ve yukarıda örneği verilen araştırma kapsamında, kadınlara imkânlar sağlandığı takdirde siyasete aktif bir şekilde katılıp katılmayacakları sorusu sorulduğunda (Çaha, Aydın ve Çaha, 2014: 259) çoğunluğun olumsuz yanıtlar vermesinin de bu durumdan kaynaklandığı ifade edilebilir. Görüldüğü gibi kadınların siyasi alana katılımını engelleyen faktörlerin temelinde, cinsiyet kategorilerine göre oluşturulmuş olan iş bölümü vardır. Bu iş bölümü sonucunda meslek grupları da, kadın ve erkek meslekleri şeklinde kategorilere ayrılmıştır. Ayrıca özel alan içerisinde kalan kadın, eğitim ve iş gibi fırsatlardan yeterince yararlanamamış, bunun sonucu olarak da siyasi alana katılımı sınırlı kalmıştır.

Toplumlarda, kadınların modernleşme süreci ile birlikte siyasi alana daha fazla katılım gösterdikleri yönünde hâkim bir düşünce vardır. Özellikle modern hakların kazanılması yolunun Fransız Devrimi ile açıldığı ifade edilmekte ve bu devrimin ortaya çıktığı 1700'lü yıllardan önce kadının toplum içerisinde herhangi bir hakka sahip olmadığı bilinmektedir. Günümüz koşullarında değiştiği ifade edilen bu durumun, ileri düzeyde gelişmiş olan ABD, İngiltere ve Fransa gibi ülkelere bakıldığında, uygulamada halen değişmediği görülmektedir. Örneğin Avrupa Parlamentosu'nda 473 (% 63) erkek milletvekiline karşılık 276 (% 37) kadın milletvekili bulunmaktadır.² Bu örneğe bakıldığında, modernleşmenin beşiği olduğu kabul edilen Avrupa'da bile kadının siyasi alana katılım konusunda nicelik bakımından erkekle eşit düzeye gelemediği görülmektedir. Bununla birlikte her ne

2 “The Latest Data and all Existing Historical Data”, European Parliament, Last Update: 19/12/2014, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/politics/eu-parliament/index_en.htm

kadar gelişmiş modern ülkelerde kadınların siyasal alana katılım oranının daha yüksek olduğu ifade edilse de, bu durumun nedeni siyasi partilerin uyguladıkları yöntemlerden ziyade, kadınların mevcut olan kamusal-özel alan ayrımını ortadan kaldırmak için kendi çabalarıyla partilere baskı yoluyla kabul ettirdikleri kota ve fermuar gibi teknik araçlardır.

Kadınlar siyasal alana katılımlarının önünde engel teşkil eden bariyerlerin dışında, bu alana katıldıkları takdirde de birtakım problemlerle karşılaşmaktadır. Esasen kadınların toplumsal alandaki konumları, uluslararası birtakım hukuki sözleşmelerle güvence altına alınmıştır. Örneğin, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Türkiye tarafından 1985 yılında onaylanarak, 19 Ocak 1986 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. CEDAW Sözleşmesi, kadının insan haklarını koruyan uluslararası bir insan hakları anlaşması niteliğinde olup, kadına karşı ayrımcılık oluşturan kalıpları ortadan kaldırmak için ulusal eylem odaklı bir gündem oluşturmaktadır, kadına karşı ayrımcılığı ise, "kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir." şeklinde tanımlanmaktadır. Sözleşme, kadınların eğitim, sağlık, istihdam ve seçme ve seçilme hakkı da dâhil olmak üzere, toplumsal ve siyasal hayata katılımında eşit fırsatlar ve fırsatlara eşit ulaşımı için bir temel oluşturmaktadır. Fakat tüm bu gelişmeler, uygulama aşamasına gelindiğinde birtakım problemleri beraberinde getirmiştir. Siyasi alanın erkek egemen bir yapıya sahip olması, bu alan içerisine dâhil olan kadınları zaman içerisinde ya "erkeksileştirilmiş" ya da onların bu alanda pasif kalmalarına yol açmıştır. Siyasi alan içerisinde "erkeklerle özdeşleşen" ve "geleneksel kadınlık rollerini devam ettiren" şeklinde iki kadın milletvekili kategorisi bulunmaktadır. Bu durumda kadın arada kalmakta ve bu alanda nasıl söz sahibi olacağı konusunda ikilem yaşamaktadır. Akal bu durumu "siyasi travestisizm" olarak adlandırmakta ve siyasal alandaki kadınların çelişkili bir durum yaşadıklarını ifade etmektedir (Akal, 1994: 22).

Günümüze kadar neredeyse tüm dönemlerde kadın milletvekilleri erkek milletvekillerinden daha yüksek eğitim düzeyine sahip olmuşlardır ve bu durum da bir diğer problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Demir, 2015: 99). Bu problem, ataerkil toplumlarda üst düzey pozisyonlara dâhil olan kadınlarda, erkeklerde aranmayan özelliklerin aranması şeklinde ifade edilmektedir (Altuntaş, 2012: 262). Bu durum kadınların nitelik bakımından erkeklerden farklı olduğunun düşünülmesine gönderme yapmakta ve ancak yüksek eğitim almış bir kadının, sıradan eğitim almış bir erkekle eş değer görüldüğünün kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınların siyasal alana katılımının önündeki bariyerler ve bu alana katılım gösterdikten sonra yaşadıkları problemler, kadının siyasal alana katılımında ve sürecin devam ettirilmesinde karşımıza çıkan eşitlik ve adalet ilkelerini ezen uygulamalar olarak nitelendirilebilir.

Niceliksel ve Niteliksel Temsil

Kadınların siyasal alana katılmalarını engelleyen faktörler ve süreçte yaşadıkları problemlerin yanı sıra karşımıza çıkan bir diğer konu ise temsil sorunudur. Siyasal alandaki temsil, niceliksel ve niteliksel olarak ikiye ayrılmaktadır. Niceliksel temsil kadınların parlamentodaki temsil oranına gönderme yaparken niteliksel temsil ise parlamentoya katılan kadınların, kadın problemlerine ilişkin çözüm üretme noktasında etkili çalışıp çalışmadıkları ile toplumda farklı kesimlere mensup kadınları temsil edip edemedikleri, ediyorlarsa ne şekilde ettiklerine gönderme yapmaktadır. Türkiye'de 2015 seçimlerinde parlamentodaki kadın sayısı yükselerek % 14.39'dan % 18'e çıkmıştır; ancak erkek milletvekili sayısı ile kıyaslayacak olursak bunun % 82'nin oldukça altında kaldığı görülmektedir. Bu sonuca bakılarak, siyasal alanda eşitliğin sağlanmasının öncelikli olarak nicelik bağlamında eşit temsil hakkına sahip olunması anlamına geldiği söylenebilir.

Kadınların parlamento içerisinde nicelik bakımından yeterli sayıda olmalarını sağlamak için yapılabileceklerin başında, önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi kadınların eğitim ve iş fırsatlarından erkekler kadar yararlanmasının önünün açılması ve desteklenmesi gelmektedir. Bununla birlikte kadın seçmenlerin desteğindeki artışın, partiler arasında bir rekabet ortamı yaratması da kadınların yüksek oranda temsil edilmelerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Kamusal yaşam içerisinde kadınların erkeklerden farklı çıkar ve beklentilere sahip oldukları bilinen bir gerçektir. Bu durum doğal olarak siyasal alan içerisinde de yaşanmakta, kadın ve erkek temsilcilerin farklı amaçlar doğrultusunda hareket etmelerini gerektirmektedir. Konumuz bağlamında kadın temsiline yola çıkacak olursak, parlamentoya seçilen kadınların, öncelikle toplumdaki kadınlar ve kadınların çıkarları için çalışmasının, niteliksel temsil kavramına gönderme yaptığını söyleyebiliriz. Kadınların, sınırlı oranda da olsa, siyasal alana katılım gösterdikten sonraki süreç içerisinde, kadın olma bilinci çerçevesinde aralarındaki dayanışmanın yetersiz oluşu ise, niteliksel temsil kapsamında ortaya çıkabilecek sorunlardan birisidir. Bu kimi zaman kadınlar arasındaki iktidar mücadelesinden, kimi zaman da kıskançlık gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır (Participation of Women in Political Life, 1999: 47). Kadın olma bilinci etrafında birleşmeyip dayanışma içerisinde girmeyen kadın milletvekillerinde, kadınlık bilincinin çoğunlukla parti

bilincinin altında kaldığı gözlemlenmiştir (Yaraman, 1999: 32). Bu nedenle, kadın problemlerinin çözümü noktasında somut adımlar atılması hususunda parlamentoya giren kadınlar öncelikli olarak kadın olma bilinci etrafında birleşmeli ve kadın problemleriyle ilgili meselelere, mensubu oldukları partinin ideolojisini karıştırmadan, kadın bakış açısıyla çözümler bulma yoluna gitmelidir. Kadınların siyasal alandaki niteliksel temsilini artırmak için kadın odaklı çalışan sivil toplum kuruluşlarıyla koordineli faaliyetler yürütmeleri de bu konuda atılacak somut adımlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte parlamentoya girebilmiş olan kadınların, kadınların siyasal alana katılımını nitelikli bir biçimde artırmak konusunda lobicilik faaliyetlerinde bulunması da önem teşkil etmektedir. Bir sonraki aşama olarak ise farklılıklar üzerinden yola çıkılması, kadınlar arasındaki farklılıklardan kaynaklanan sorunların ortaya çıkarılması ve çözüm yollarına gidilmesi, bu bağlamda önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır (Altuntaş, 2012: 257-258).

Türkiye’de kadınların siyasi alanda sayıca az olmalarının yanı sıra farklı kesimden kadınların da niceliksel bakımdan yetersiz bir biçimde temsil edildiği görülmektedir. Örneğin 2011 seçim sonuçları göz önüne alındığında mecliste hiçbir Ermeni kadın milletvekili bulunmadığı görülmektedir. 2015 seçimleri için CHP’den aday gösterilen ve milletvekili olarak seçilen Selina Doğan, uzun yıllardan sonra meclisteki ilk kadın Ermeni milletvekili olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde başörtülü kadınların da meclise ilk kez 2013 yılında girdikleri görülmektedir. 28 Şubat sürecinde, dönemin Başbakanı merhum Bülent Ecevit’in başörtüsüyle seçilerek meclise giren milletvekili Merve Kavakçı’ya “Burası, devlete meydan okunacak yer değildir” ifadesini kullanması, yalnızca demokrasinin değil, hukukun, vicdanların ve farklı kadın kimliklerinin meclisteki temsilini yok sayarak 2013 yılına kadar geciktirmiştir.³

Tarihsel süreç içerisinde kadınların giyim tarzları üzerinde siyasi iktidarların daima bir kontrolü olmuştur. Yukarıda belirtildiği gibi Cumhuriyet dönemi modernleşme faaliyetleri kapsamında “göstermelik” olarak kullanılan kadınların, kamusal alanda “modern” bir görüntü sergilemelerini sağlamak amacıyla kıyafet tarzları denetime tabi tutulmuş, kamusal alanda başörtüsü takmaları, modernliğe “aykırı” olduğu gerekçesiyle yasaklanmıştır. Bu durum Türkiye’de uzun yıllar boyunca en önemli toplumsal problemlerden biri olarak önemini korumuştur. Bu örneklerde görüldüğü üzere kadınların siyaset içerisinde yer almaya başlamalarının üzerinden uzun yıllar geçtiği halde farklı kesimleri temsil eden kadınların siyasete dâhil olması, ancak günümüzde gerçekleşmiş ve hâlihazırda gerçekleşmesi beklenen du-

3 <http://haber.star.com.tr/acikgorus/siyasete-kadin-eli-gerek/haber-1021883>

rumlardır. Dolayısıyla, farklı kesimlere mensup ve farklı kimliklere sahip kadınların siyasi partiler tarafından aday gösterilmesi, demokrasinin gelişmesi ve kadın haklarının güçlenmesi açısından son derece önemlidir. Bununla birlikte, yapılan bazı araştırmalara göre mecliste bulunan değişik partilerden kadın temsilcilerin, genellikle elit kadınlar oldukları ve toplumun bütünü temsil etmekten uzak bir profil sergiledikleri gözlenmiştir (Demir, 2015: 99). Fakat bu algının günümüzde, özellikle 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan genel seçimlerle değişmeye başladığı görülmektedir. Özellikle taşralı kadın vekillerin, siyasi partilerin çeşitli kademelelerinde uzun yıllar çalışarak meclise girmeleri, hem bu algının kırılmasına vesile olmuş hem de kadının siyasi alana katılımı konusunda yalnızca parlamentoya katılımının değil, parti teşkilatlarında yer almanın da önemli olduğunu vurgulamıştır.

Dünya geneline bakılacak olursa, kadınların siyasi alana ve karar alma mekanizmalarına katılımlarının artırılması konusunda birtakım faktörlerin önemli olduğu görülmektedir. Bu faktörlerin başında kadınların kendi demokratik hakları konusunda verdikleri mücadele gelmektedir. Kadınların bu mücadeleleri vesilesiyle siyasi partilerin de kadın politikalarının değişmeye başladığı gözlenmektedir. Dolayısıyla bu durum kadınların politik alanda etkinliğinin artmasını ve kadın problemlerine dair oluşturulan politikaların içeriğinin güçlenmesini de beraberinde getirmektedir (Çakır, 2013: 106).

Kadına Yönelik Yapılan Kamusal-Yasal Düzenlemeler

Kadınların siyasi alana katılımlarının önünde engel teşkil eden durumlara ve bu alana dâhil olduktan sonra yaşadıkları problemlere değindikten sonra, bu durumun düzeltilmesine yönelik yapılan yasal düzenlemelerin de ele alınması gerekmektedir. Çünkü bu alanda atılan adımlarla mevcut durum değişebilmekte ve kadının siyasi alandaki konumu, dönemlere göre farklılık arz edebilmektedir.

Kadınların kamusal alanda ayrımcılıklarla karşılaşmaları, esasen somut olarak karşımıza çıkmamaktadır. Diğer bir ifadeyle bu, belgelerle yahut yasalarla desteklenmiş bir durum değildir. Özellikle siyasi alana katılım konusunda, Türkiye yasalarında cinsiyet ayrımı yapan veya bu ayrımı zımnen destekleyen bir hüküm olmadığı görülmektedir.⁴ Örneğin, Anayasa'nın 67., 68. ve 70. maddelerinde yer alan, yerel seçimler ve milletvekili seçimlerinde "seçme ve seçilme", "siyasi parti kurma", "usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma", "halk oylamasına

4 <http://haber.star.com.tr/acikgorus/siyasete-kadin-eli-gerek/haber-1021883>

katılma", "kamu hizmetlerine girme" gibi haklar ile 25., 26., 28., 29., 33. ve 34. maddelerinde "düşünce ve kanaat hürriyeti", "düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti", "basın hürriyeti" ve "toplantı hak ve hürriyetleri" gibi haklar, cinsiyet, din, dil ve ırk gibi farklılıklar gözetmeksizin vatandaş olarak herkese tanınmış olan haklardır (Türkiye'de Kadın Raporu, 2014: 22).

Kadına yönelik düzenlemeler kapsamında asıl üzerinde durulması gereken konu pozitif ayrımcılıktır. Pozitif ayrımcılık sosyal devletlerin toplumsal barış ve adaleti sağlayabilmek adına toplum içerisindeki dezavantajlı gruplara yönelik uyguladığı bir politikadır. Kapsamlı bir şekilde ifade etmek gerekirse pozitif ayrımcılık, geçmiş dönemlerde ayrımcılığa maruz kalmış kesimlerin, şu an içinde buldukları konjonktürde sosyoekonomik açıdan dezavantajlı durumlarının iyileştirilmesine işaret etmektedir (Akbaş ve Şen: 169-170). Türkiye'de 2010 referandumu ile hayata geçirilen kadına yönelik pozitif ayrımcılık, kadınların bedensel ve yaratılış özellikleri göz önünde bulundurularak, kamusal hayatta farklı muameleye maruz bırakılmadan, erkeklerle eşit hak ve hürriyetlere sahip olmalarının önünün açılmasını ifade etmektedir. 2015 yılında kabul edilen Aile Paketi kapsamında çalışan hamile kadınların doğumdan önce ve sonra 8'er hafta ücretli izin hakkına sahip olmaları ve bu süre içerisinde maaşlarının net değil brüt olarak ödenmesi, kadına yönelik pozitif ayrımcılığa örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca yine çalışan hamile kadınlara periyodik olarak doktor kontrolüne gitmeleri için verilen ücretli izin de, bu kapsamda düşünülebilir.

Anayasa'nın "Kanun Önünde Eşitlik" başlıklı 10. maddesi ise, cinsiyet gözetilmeksizin tüm vatandaşlar arasında eşitliği sağlamak amacı ile oluşturulmuş olup, pozitif ayrımcılık yolunu da açmıştır (Ulucan, 2013: 381). Buna göre "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar" hükmü⁵ de pozitif ayrımcılığın önünü açan yasal dayanak şeklinde nitelendirilebilir.

Tüm bu örnekler, cinsiyetler arasındaki eşitliği göstermekte ve hukuk sistemi içerisinde cinsiyet ayrımı yapılmamasının yasal zeminini hazırlamaktadır. Özellikle son yirmi yıldır, dünyanın çeşitli ülkelerinde kadınların siyasal alanda gerektiği gibi temsil edilmelerini sağlayacak çeşitli destek politikaları da oluşturulmakta

5 <https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.uc?p1=10>

ve uluslararası imzalanan birtakım sözleşmelerle “cinsler arası eşitlik”, “pozitif ayrımcılık” ve “özel önlemler” gibi bazı kavramlar her devletin kendi içerisindeki ulusal hukuk sistemlerine aktarılmaya çalışılmaktadır (Türkiye’de Kadın Raporu, 2014: 22).

Fakat tüm bu kamusal-yasal düzenlemelere rağmen, nüfusun büyük bir kısmını oluşturan kadınların siyasette, daha özelinde siyasi partilerde temsil oranının oldukça az olduğu görülmektedir. Daha açık ifade edecek olursak teorik olarak desteklenen bu durum pratik anlamda uygulamaya koyulamamıştır. Kadınların siyasete aktif bir şekilde katılmasına engel olan faktörler, esasen kadının diğer kamusal faaliyetlere katılmasına ve orada yükselmesine engel olan faktörlerden farklı değildir. Bu faktörlerin başında, yukarıda da ifade edildiği gibi, toplum içerisinde kadın ve erkeğe farklı roller verilmesi ile kamusal ve özel alanın bu rollere göre belirlenmesi gelmektedir. Yani toplumsal cinsiyet kategorilerine göre oluşturulmuş olan iş bölümü, kadınların kamusal alanda ve konumuz dâhilinde siyasi alanda karşılaştığı eşitsizliklerin ve adaletsizliğin en önemli nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶ Buradan hareketle sorunun çözümüne ilişkin olarak, kadın ve erkek ilişkisinde önemli olduğu kabul edilen eşitlik kavramını da içine alan cinsiyet adaleti yaklaşımı, tüm dünyada olduğu gibi, son yıllarda Türkiye’de de karşımıza çıkmaktadır. Kadın ve erkeğin adil temsili, kadının gerek siyasal gerekse kamusal alandaki dezavantajlı durumunun düzeltilmesi bakımından günümüzde bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Kadının Siyasal Alana Katılımında Türkiye Örneği ve Türkiye’de Modernleşme Süreci

Türkiye’de kadınların siyasal alanda hak talep etmeleri esasen Osmanlı’nın son dönemlerine kadar götürülebilir. Kadınlar bu dönemde de siyasal alanda var olabilmek adına birtakım faaliyetlerde bulunmuşlardır. Özellikle İkinci Meşrutiyet döneminde kadınlar yaptıkları birçok yayımla toplum içerisinde dikkatleri üzerlerine çekebilmeyi başarmışlardır (Çaha, Aydın ve Çaha, 2014: 35). Bu dönemi takip eden süreçler içerisinde de gerek kadın haklarını savunucu, gerekse sosyal yardım amacı güden birtakım kadın dernekleri kurulmuştur. Bunlardan bazı önemlileri; Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti, İttihat ve Terakki Kadınlar Şubesi, Teali-i Nisvan Cemiyeti, Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi, Osmanlı Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye, Mamulat-ı Dâhiliye Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi, Esirgeme Derneği, Teali-i Vatani Osmani Hanımlar Cemiyeti şeklinde sıralana-

6 <http://haber.star.com.tr/acikgorus/siyasete-kadin-eli-gerek/haber-1021883>

bilir (Demir, 2015: 95). Ayrıca 1913 yılında kurulan Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti, *Kadınlar Dünyası* adıyla bir dergi de çıkarmıştır. Bu derneğin en önemli özelliği ise kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olması konusunu gündeme getirmiş olmasıdır (Gökçimen, 2008: 25). *Kadınlar Dünyası* dergisi, dönemin kadın dergileri içerisinde en radikal olanı şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun nedeni ise derginin, kadınların sosyal ve demokratik hak mücadelesini yürütecek bir araç olarak kullanılmış olmasıdır (Çakır, 2013: 407). Cumhuriyet sonrasında ise siyasal alana eğilimli olan kadınlar, kadının sosyal ve ekonomik alanlardaki katılımı ve gücünü artırmak amacıyla 16 Haziran 1923 tarihinde Kadınlar Halk Fırkası adında bir parti kurmuşlardır; fakat bu partinin kurulması engellenmiş ve Türk Kadınlar Birliği adında bir derneğe dönüştürülmüştür (Demir, 2015: 95).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise, kadınların kamusal alana çıkışlarının farklı bir biçimde gerçekleştiğini görürüz. Cumhuriyet dönemindeki modernleşme faaliyetlerinin çoğunlukla kadın üzerinden yürütüldüğü bilinen bir gerçektir. Yani kadının kamusal alanda vatandaş olarak ortaya çıkarak görünürlüğüünün artması ve kadın hakları söylemleri, Cumhuriyet dönemi modernleşmesinin temel söylemlerinden biri olmuştur (Göle, 2000: 24). Bu dönemde ortaya yeni kadın figürler çıkmıştır, bunlar geleneksel, kültürel değerler ile dinî pratiklerden uzak, başörtüsü takmayan, spor müsabakalarına katılan, toplumsal alanda erkeklerle bir arada bulunmaktan kaçınmayan ve profesyonel meslek sahibi olan kadınlardır (Kır, 2014: 17). Ayrıca bu dönemde kamusal alanda faaliyet gösteren bir kadın tüm kadınsal özelliklerinden sıyrılmış, tamamen maskülen bir görünüme bürünmüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun gerekçesi ise kamusal alanın erkek egemen bir yapıya sahip olması ve erkeklerin sözünün geçtiği bir yapıda kadının hâkimiyet kurmasının mümkün olmadığı düşüncesidir. Yani kadınlar modernleşme sürecine katılım noktasında bir araç olarak kullanılmış, bu anlamda dahi toplumsal hayat içerisinde bulunmaları belirli kurallar çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu durum günümüzde de halen devam etmekte ve meslek grupları kadın ve erkek meslekleri şeklinde kategorilere ayrılmaktadır. Erkek gücü ve yetkinliği gerektirdiği düşünülen mesleklerde çalışan kadınlara farklı gözle bakılmakta ve bu alanlarda çalışan kadınların da erkek meslektaşları gibi davranmaları beklenmektedir.

Türkiye'de kadınların siyasetin içerisinde kurumsal olarak yer almaya başlamaları ise esasen 1930'lu yılların başında gerçekleşmiştir. 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmış, 1935 yılında gerçekleştirilen genel seçimler sonucunda kadınlar artık parlamentoya girmeye başlamışlardır (Çakır, 2013: 125). Fakat bu noktada kadınlara seçme ve seçilme hakkının neden 1924 anayasası ile değil de 1934 yılında verildiği önemli bir tartışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu konuyla ilgili iki görüş mevcuttur. Bu görüşlerden ilki Cumhuriyet'in ilanının ilk dönemlerinde vuku bulan geleneksel tepkilerin, kadınlara bu haklar verildiği takdirde daha da artmasından çekinildiği yönündedir. İkincisi ise 1930'lu yıllarda Avrupa'da siyasi yapıların farklılaşması ile Türkiye Cumhuriyeti'nin de bu tarihte kadınlara politik haklar vererek güçlü bir duruş sergilemeye çalıştığı yönündedir (Sancar, 2012: 167). Görüldüğü gibi kadının siyasal alana dâhil edilmesi onun özel talebiyle gerçekleşmemiştir. O burada yalnızca, Cumhuriyet dönemi modernleşmesinin karakteristiklerinden biri olarak yukarıda da değinildiği üzere, "göstermelik" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye'de kadınlar seçme ve seçilme hakkını 1934 yılında erkeklerle eşit bir biçimde elde etmiş olmalarına rağmen bu dönemde meclise giren kadın sayısı 18 iken bu sayı ancak 2007 yılında aşılabılmıştır. Yani mecliste kadın temsil oranının artması için 73 yıl kadar uzun bir sürenin geçmesi beklenmiştir. Cumhuriyet döneminde ilk kadın milletvekillerinin meclisteki temsil oranı % 4,6 idi. 22. dönemde meclise toplam 24 kadın milletvekili girmiş ve bu oran % 4,4 olmuştur. 2007 yılında 23. dönem seçimlerinde meclise toplamda 48 kadın milletvekili girmiş ve bu oran % 9,1 ile 1934 yılından bu yana ilk defa aşılmıştır. 2011 seçimleri sonrasında mecliste 458 (% 85.61) erkek milletvekiline karşılık yalnızca 77 (% 14.39) kadın milletvekili yer almıştır. Kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmelerinin üzerinden uzunca bir zaman geçmiş olmasına rağmen, geçen zaman ve meclise giren kadın milletvekili sayısının artışı arasında bir doğru orantı olmadığı gözlenmektedir (Yaraman, 1999: 35). 2015 seçimlerinde ise meclisteki kadın milletvekili oranı % 18'e yükselmiş olmakla birlikte bu oran henüz yeterli değildir. Ancak, özellikle kadın odaklı çalışan sivil toplum kuruluşlarının kadınların siyasal alana ve karar alma mekanizmalarına katılımının artması gibi konularda yaptığı çalışmalar ve kampanyalar, toplum içerisinde, özellikle kadınlar arasında duyarlılık artışına vesile olmuştur ve bu durumun, henüz yeterli oranda olmasa da, meclise yansıdığı gözlenmiştir (Türkiye'de Kadın Raporu, 2014: 22).

Türkiye genelindeki son dört seçime bakıldığında ise meclise giren kadın milletvekili sayısında artış olduğu bariz bir şekilde görülmektedir. Avrupa ülkelerinde kadınların parlamento içerisinde sayılarının artması kota ve fermuar yöntemleriyle sağlanırken, Türkiye'de, özellikle AK Parti döneminde bu durum tamamen parti yönetimi ve 2014 yılına kadar partinin genel başkanı olan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsi desteği ile doğru orantılı gitmiştir. Ancak bu durum dahi, kadınların parlamentoya girdikten sonraki süreç içerisinde kalıcı olmalarını sağlamak açısından yetersiz kalmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün Haziran 2014'te hazırladığı "Türkiye'de Kadın" ra-

poruna göre ilk seçimin yapıldığı 1935 yılından 2011 yılına kadar yapılan seçimlere göre parlamentoda bulunan kadın milletvekili sayısı ve oranının yıllara göre dağılımı, aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir;

Tablo-1: Türkiye'de 1935-2011 Yılları Arası Kadınların Parlamenteoya Katılım Oranları

Seçim yılı	Parlamentodaki milletvekili sayısı	Kadın milletvekili sayısı	Toplam içindeki pay (%)
1935	395	18	4.6
1939	400	15	3.8
1943	435	16	3.7
1946	455	9	2.0
1950	487	3	0.6
1954	535	4	0.7
1957	610	7	1.1
1961	450	3	0.7
1965	450	8	1.8
1969	450	5	1.1
1973	450	6	1.3
1983	400 (1 boş)	12	3.0
1987	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1995	550	13	2.4
1999	550	22	4.0
2002	550	24	4.4
2007	550	50	9.1
2011	550	79	14.4

Kaynak: Türkiye'de Kadın Raporu, 2014: 23

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, bazı dönemlerde meclise giren kadın milletvekili sayısının artması ya da azalması, çeşitli faktörlere bağlanabilmektedir. Örneğin 1935-1946 yılları arasında meclisteki kadın sayısının, takip eden dönemlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise, Cumhuriyet dönemindeki modernleşme faaliyetlerinin, çoğunlukla kadın üzerinden yürütülmüş olmasıdır. Cumhuriyet dönemi modernleşme projesine göre modern görünümlü, elit ve meslek sahibi olan kadınlar, modern ve laik değerlerin benimsenmesi sürecinde siyasal iradenin de simgesi konumunda bulunmuşlardır (Çakır, 2013: 125). Bunun dışında, ülke rejiminde kriz yaşandığı dönemlerde de parlamentodaki kadın sayısında artışlar gözlenmiştir. Benzer şekilde bunun nedeni de, meşruyet sağlamaya ihtiyaç duyulduğu dönemlerde kadınların simgesel bir öneme sahip olması nedeniyle ön planda tutulmuş olmalarıdır (Çakır, 2013: 127).

Türkiye’de Cumhuriyet döneminde kadınların seçme ve seçilme hakkı kazanmalarından bu yana, hükümetlerde yer alan kadın bakan sayısı da oldukça sınırlıdır. İlk kez bir kadının bakanlık görevi üstlendiği hükümet, 12 Mart döneminde kurulan partiler üstü hükümettir (Prof. Dr. Türkan Akyol-Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı) ve bunun gerçekleşmesi için, kadınların seçme ve seçilme hakkı elde etmelerinden bu yana 37 yıl geçmesi gerekmiştir. 1974 yılında ise Nermin Neftçi, 17 Kasım 1974-31 Mart 1975 tarihleri arasında dışarıdan Kültür Bakanlığı yapmıştır (Çakır, 2013: 129). 1993 yılında ise Türkiye’de ilk kez bir kadın (Tansu Çiller) Başbakan olarak iş başına gelmiştir ve sonrasında Başbakanlık koltuğuna oturan bir başka kadın olmamıştır. 2011 yılındaki seçim sonuçlarına bakıldığında ise Bakanlar Kurulu’ndaki toplam 26 bakandan yalnızca bir tanesinin kadın olduğu görülmektedir (Ayşenur İslam-Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı).

Türkiye esasen kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanıyan ilk ülkeler arasında yer almaktadır. Bu dönemde diğer pek çok ülkede bunun örneğini görmek mümkün değildir (Gökçimen, 2008: 5). Örneğin Fransa ve İtalya kadınlara seçme ve seçilme hakkını İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra verirken İsviçre bu hakkı kadınlara ancak 1971 yılında vermiştir (Çakır, 2013: 103-104). Çoğu Avrupa ülkesinin günümüzdeki durumuna bakıldığında da kadınların siyasal alana katılım noktasında erkeklerle oranla geride kaldıkları görülmektedir.⁷ Örneğin, Avrupa ülkelerinde kadınların parlamentoya katılım oranları aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir;

Tablo-2: Avrupa Ülkelerinde Kadınların Parlamentoya Katılım Oranları

	President	Members			
		Women (N)	Men (N)	Women (%)	Men (%)
EU-28	11W 30M	2601	6975	27	73
Belgium	W	86	123	41	59
Bulgaria	W	49	191	20	80
Czech Republic	M	54	227	19	81
Denmark	M	69	110	39	61
Germany	M	256	443	37	63
Estonia	M	20	81	20	80

7 “The Latest Data and all Existing Historical Data”, European Parliament, Last Update: 19/12/2014, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/politics/national-parliaments/index_en.htm

	President	Members			
		Women (N)	Men (N)	Women (%)	Men (%)
Ireland	M	45	181	20	80
Greece	M	63	237	21	79
Spain	M	232	384	38	62
France	M	239	682	26	74
Croatia	M	39	112	26	74
Italy	W	284	653	30	70
Cyprus	M	8	48	14	86
Latvia	W	18	82	18	82
Lithuania	W	33	107	24	76
Luxembourg	M	17	43	28	72
Hungary	M	20	178	10	90
Malta	M	9	61	13	87
The Netherlands	W	83	142	37	63
Austria	W	74	170	30	70
Poland	M	120	437	22	78
Portugal	W	72	158	31	69
Romania	M	68	504	12	88
Slovenia	M	37	92	29	71
Slovakia	M	30	120	20	80
Finland	M	84	116	42	58
Sweden	M	152	197	44	56
United Kingdom	W	340	1096	24	76
Macedonia, the former Yugoslav Republic of	M	33	59	36	64
Turkey	M	77	459	14	86
Republic of Serbia	W	84	166	34	66
Iceland	M	26	37	41	59
Liechtenstein	M	5	20	20	80
Norway	M	65	103	39	61
All countries	12W 35M	2891	7819	27	73

Tablodan da anlaşılacağı üzere, dünya genelinde siyasi alanın yapısı da erkek egemen bir özellik göstermektedir ve bundan dolayı kadınların bu alana katılımı desteklenmemekte; bu alana katıldıkları takdirde erkek egemen söylemi benimsemeleri gerektiği düşünülmekte ve bu yapı içerisinde tıpkı bir erkek gibi davranmaları beklenmektedir. Fıtratına ters düşecek şekilde erkek gibi davranmayı yahut erkek egemen söylemi benimsemeyi reddeden kadınlar ise başarısız görülmekte ve bu alana "uygun" olmadıkları suçlaması ile itham edilmektedir. Bu durumun aşılabil-

mesi için öncelikli olarak kadınlardan yaratılışlarına ters düşecek şekilde davranmalarının beklenmemesi ve bu doğrultuda adalet, ölçü ve denge çerçevesinde bir muamele görmeyi hak ettikleri düşüncesinin toplum tarafından benimsenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte kadın ve erkeğin özde bir ancak tabiatı bakımından farklı oldukları kabul edilerek iş bölümü kavramının ve sosyal rollerin eşitlik üstü adaletli bir biçimde yeniden yapılandırılması yoluna gidilmelidir. Bu bağlamda oluşturulan “toplumsal cinsiyet adaleti” “kadının bir yandan geleneksel değerlerden, bir yandan da bizzat moderniteden kaynaklanan mağduriyetini giderecek bir yaklaşıma dikkat çekmek anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım, kadının doğası ile ters düşmeden toplumsal hayatta sağlıklı bir şekilde var olmasını sağlayan adalet anlayışıdır.” (Yılmaz, 2015: 115).

Dünya genelinde siyasi alanda oldukça başarılı olmuş kadın örnekleri de bulunmaktadır. Bunlardan biri de “Demir Leydi” olarak tanınan Margaret Thatcher’dır. İngiltere’nin ilk kadın Başbakanı olan Thatcher için “dünya siyasetine yön vermiş kadın” tanımlaması yapılmaktadır. Thatcher dış dünyaya kulaklarını tıkayarak kendi çizdiği yoldan yürümüş ve birçok erkek siyaset adamına da fikirleri ve icraatları ile örnek olmuştur. Fakat tüm bunlara rağmen Thatcher’in görünüşüne bakıldığında saçlarının her dönemde kısa olduğu ve kullandığı kıyafetlerin cinsiyet özelliklerini yansıtmaktan uzak bir şekilde sade olduğu görülmektedir. Önceki paragrafta bahsedildiği gibi siyasi alanda aktif olan ve dahi önemli başarılar elde eden kadınlar, bunu ancak “erkek egemen alan”ın doğasına “uygun” davranarak gerçekleştirebilmişlerdir. Ancak bu algının, zaman içerisinde yıkılmaya başladığını söyleyebiliriz. Örneğin, Avrupa Parlamentosu’nda milletvekili olan Licia Ronzulli 2010 yılında meclise 40 günlük bebeğiyle birlikte gelerek, çalışan kadınlar için hak talebinde bulunmuştur. Ronzulli’nin meclise bebeğiyle birlikte gelmesi ve bu alanda kadınlık özelliklerini korumaya çalışarak var olmak istemesi, aslında siyasi alanda erkeksileştirilmiş kadın figürünün ötesine geçilmeye başlandığının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

Ataerkil karaktere sahip toplumlar içerisinde kadının siyasal alana katılımı yasalarla güvence altına alınmış olsa bile bu durum pratikte uygulamaya geçirilmiş değildir. Toplumumuzda meclisteki kadın oranı erkek oranından halen oldukça azdır. Yukarıda bahsedildiği üzere kadınların erkek alanı olan siyaset içerisinde aktif olmaları genellikle toplumdaki bireyler ve dahi meclis içerisindeki vekiller tarafından desteklenmemekte; bu alana dâhil olan kadınların da derhal egemen söylemi benimsemeleri gerektiği düşünülmekte ve ataerkil alanın yapısına uygun davranışlar sergilemeleri beklenmektedir. Esasında kadınların hayata bakışı ve yaşam biçimleri erkeklerinkinden farklıdır ve toplumun her alanında kadının yaşantısını iyileştirme yönünde atılacak olan adımlar, bu farklılığı adalet perspektifinden kabul etmek suretiyle atılmalıdır.

Mecliste kadın oranının artırılması, hem demokrasinin gelişmesi hem de kadının kamusal hayatta efektif çalışmalar gerçekleştirmesi bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca mecliste daha fazla kadın temsilcinin bulunması, kadının hayatını kolaylaştıracak ve kadın bakış açısına sahip politikaların üretilmesinin de önünü açacaktır. Fakat bunun için öncelikli olarak hâkim söylemin değişmesi ve kadının kadın bakış açısıyla siyaset yapabilesinin önünün açılması ve desteklenmesi gerekmektedir.

Eğer günümüz postmodern toplumlarında demokrasiden bahsediliyorsa ve bu demokratik yaklaşımın toplumdaki her kesim için adaletli bir biçimde uygulanması isteniyorsa; adalet kavramı öncelikli olarak toplumdaki iki temel cinsiyet (kadın-erkek) üzerinden yürütülmelidir. Bu iki temel cinsiyet arasında adalet sağlanması, toplum içerisinde farklı kesimlerden bireylere adalet sağlanmasını da beraberinde getirecektir. Aynı zamanda kadınların sosyal yaşam içerisinde her alana aktif katılımları desteklenmedikçe ve karar alma mekanizmalarının her düzeyine cinsiyet ana yaklaşımı (gender mainstreaming) yerleştirilmedikçe, toplumsal düzeyde istenilen kalkınma seviyesine ulaşılması konusunda yaşanan sıkıntılara çözüm bulma süresi de gecikecektir.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2014). *Türkiye'de Kadın Raporu*. Ankara.
- Akal, C. B. (1994) *Siyasi İktidarın Cinsiyeti*. Ankara: İmge.
- Akbaş, K. ve Şen, G.İ. (2013). Türkiye'de Kadına Yönelik Pozitif Ayrımcılık: Kavram, Uygulama ve Toplumsal Algılar, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,13. 165-189.
- Altuntaş, N. (2012). *Türkiye'de Farklılıklarına Rağmen Kadınlar: Post-feminist Çağda Türkiye'de Farklı Kadın Konumları*. Ankara: Orion.
- Anayasa'nın 10. Maddesi, Kanun Önünde Eşitlik. Erişim Tarihi: 18 Haziran 2015. <https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.uc?p1=10>
- Aydın Yılmaz, E. S. (2015) A New Momentum: Gender Justice in the Women's Movement, *Turkish Policy Quarterly*, 13(4). 107-115.
- Berktaş, F. (2012). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis.
- CEDAW Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi. 1. Md. Erişim Tarihi: 20 Mart 2015. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>
- Chodorow, Nancy. (1999) *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. England: University of California.
- Çaha, H. Aydın, E. S., Çaha, Ö. (2014). *Değişen Türkiye'de Kadın*. İstanbul: KA-DEM.
- Çakır, S. (2013). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis.
- Çakır, S. (2013). *Erkek Kulübünde Siyaset*. İstanbul: Versus.
- Demir, Z. (1997). *Modern ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: İz.
- Demir, Z. (2015). *Türkiye'de Kadın ve Siyaset*. Ankara: Kadim.
- Doğramacı, E. (1997). *Türkiye'de Kadının Dünü ve Bugünü*. Ankara: İş Bankası.
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. *Ya-sama Dergisi*,10. 5.

- Göle, N. (2000). *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri*. İstanbul: Metis.
- Aydın Yılmaz, Sare. "Siyasete Kadın Eli Gerek", *Star Açık Görüş*. Erişim Tarihi: 12 Haziran 2015. <http://haber.star.com.tr/acikgorus/siyasete-kadin-eli-gerek/haber-1021883>
- Hoodfar, H. and Tajali, M. (2011). *Electoral Politics: Making Quotas for Women, Women Living Under Muslim Laws*. London. UK.
- Inter-Parliamentary Union. (1999) *Participation of Women in Political Life*. Series "Reports and Documents". Geneva.
- İş Kanunu. Erişim Tarihi: 18 Haziran 2015. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4857.html>
- Kır, Zülal. (2014). Türkiye'de Değişen Muhafazakârlık: Acıbadem Örneği. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Sancar, S. (2012). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İstanbul: İletişim.
- "The Latest Data and all Existing Historical Data", European Parliament, Last Update: 19/12/2014, Erişim Tarihi: 10 Haziran 2015. http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/politics/eu-parliament/index_en.htm
- Ulucan, D. (2014). Eşitlik İlkesi ve Pozitif Ayrımcılık. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15. Özel Sayı. 369-383.
- Yaraman, A. (1999). *Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili*. İstanbul: Bağlam.
- "98 Kadın Milletvekili Başarı Değil". Erişim Tarihi: 16 Haziran 2015. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150608_kadin_kader_gs2015

Avrupa İçin Siyasi Enstrüman Olarak Müslüman Kadın İmajı

The Image of Muslim Women as Political Instrument for Europe

*Ayşen GÜRCAN**

Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

*Murat YİĞİT***

İstanbul Ticaret Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Merkezleri

* agurcan@ticaret.edu.tr

** myigit@ticaret.edu.tr